

LAUSUNTO TYÖRYHMÄMIETINNÖSTÄ VN/1984/2019

Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus

Suomen Asianajajaliitolle (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) on varattu mahdollisuus esittää lausuntonsa otsikkoasiassa. Asianajajaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua työryhmämietinnöstä seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksesta ja esittää lausuntonaan seuraavaa:

Vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuva sääntely

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten keskeiseksi tunnusmerkistökijäksi vapaaehtoisuuden puute ehdotuksen mukaisesti?

Asianajajaliitto katsoo, että vapaaehtoisuuden (suostumuksen) puute tulee jo tälläkin hetkellä oikeuskäytännössä tosiasiallisesti huomioitua siitä huolimatta, että siitä ei ole nimenomaisesti säädetty. Muutos ei siten ole niin suuri kuin asian saama julkisuus.

Rikoslain 20 luvun 1 § 2 ja 3 mom. antavat jo nykyisessä sanamuodossaan mahdollisuuden tuomita tekijä, joka käyttää hyväkseen toisen pelkotilaa tai muuta avutonta tilaa. ts. uhri on lamaantunut eikä kykene puolustautumaan sanallisesti eikä fyysisesti. Väkivaltaa käyttämättä hänen tahtotilansa on saatu murrettua niin, että hän ei vastustele tekoa. Lisäksi, saman lainkohdan 1 mom. on tulkittu niin, että melko vähäinenkin väkivalta, jolla uhrin vastarinta on murrettu, on riittänyt tuomitsemiseen (kiinnipitäminen, kaataminen, läpsäisy). Käytetty voima on voinut olla varsin lievää, eikä uhrille ole aiheutunut kipua, mutta hänen uskalluksensa puolustautua tekijää vastaan on murrettu.

Lausunnonantaja pitää edellä mainitusta huolimatta tärkeänä, että suostumuksen puutteesta säädetään nimenomaisesti. On tärkeää, että seksuaalilainsäädäntömme muutetaan vastaamaan Istanbulin sopimuksen vaatimuksia ja että lainsäädännössä käytetty kieli on jokaiselle ymmärrettävää. Muutos on tärkeää myös siksi, että yllä mainitusta huolimatta, rankaisematta jää tapauksia, joissa väkivaltaa tai sen uhkaa ei ole käytetty ja uhri on esim. teon loppuvaiheessa kieltänyt tekijää ja tämä on lopettanut, tai uhri on saanut lopulta tekijän työnnettyä pois päältä.

Tällaisissa tapauksissa tuomioistuin on katsonut, että uhri ei ole ollut pelkotilan tai avuttoman tilan vuoksi lamaantunut missään teon vaiheessa, koska on osannut ja uskaltanut vaikuttaa teon etenemiseen jossain vaiheessa, teon jo alettua. Kyseessä on tilanne, jossa uhrin suostumuksen puute voisi olla näytettävissä, kun taas avuton tila tai pelkotila ei tule osoitetuksi.

Osapuolten vapaaehtoisesta osallistumisesta yhdyntään on tärkeää säätää, jotta syyttäjän ei tarvitse näyttää toteen eikä tuomioistuimen tarvitse vetää rajaa siihen, milloin uhri on riittävän lamaantunut ja millaista hänen pelkotilansa on ollut, jos hän on teon jossain vaiheessa saanut tekijän lopettamaan.

Mitä mieltä olette ehdotetuista säännöksistä, jotka koskevat tilanteita, joissa teon kohteella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan (rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohta ja 3 §:n 2 momentin 2 kohta)?

Asianajajaliitto ehdottaa, että 1 § 2 mom. ja 3 § 2 mom. 2 kohta lisätään ”tai muun näihin rinnastettavan seikan vuoksi”, jotta ei ole tyhjentävästi listattu tilanteita, joissa uhrin ei ole ollut mahdollisuutta muodostaa tahtoa ja siten suljettu pois muita rinnasteisia tilanteita.

Muut aikuisiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kajoamisen törkeän tekemuodon säätämisestä?

Törkeän tekemuodon säätäminen on tarpeen kaikilla niillä perusteilla, joilla lainsäädäntöryhmä on esityksessä (s. 164) sen säätämistä perustellut. Ottaen huomioon, että sekä tekotapa että uhrin kokemus perusmuotoiseksi ja törkeäksi kuvaillun seksuaalisen kajoamisen tapauksissa on merkittäväällä tavalla erilainen, ei teon vakavuuden huomioon ottamisen jättäminen pelkästään tuomioistuimen rangaistuskäytännön varaan, ole riittävä toimi.

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalista hyväksikäyttöä koskevasta säännöksestä?

Seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa esityksessä on ongelmakohtia. Jos tekijä saa asemaansa hyväksikäyttäen taivuteltua kuusitoista vuotta täyttäneen uhrin sukupuoliyhteyteen, puhutaan varsin samanlaisesta tilanteesta kuin on säädetty RL 20 luvun 1 § 2 kohdan raiskauksessa, jossa tekijä käyttää hyväkseen sitä, että uhrilla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta ilmaista tahtoaan pelkotilan vuoksi. Asianajajaliitto katsoo, että erillinen pykälä seksuaalisesta hyväksikäytöstä ei ole tarpeen, vaan se tulee kumota ja sen tunnusmerkistö tulee sisällyttää kokonaan uuden lain 1 § ja 3 § alle.

Mikäli kuitenkin pidetään perusteltuna, että seksuaalinen hyväksikäyttö jää uuteen lakiin, tulisi sen koskea muunlaisia seksuaalisia tekoja kuin sukupuoliyhteys, jonka taas tulisi aina olla (poislukien lapsiin kohdistuvat teot) raiskausta koskevan pykälän 1 § alla ja tulla samassa rangaistusasteikossa rangaistavaksi. Sukupuoliyhteys asemaansa hyväksikäyttäen tulisi aina arvioitavaksi raiskaupykälän kautta, mikäli on ilmeistä, että uhri on millään tavalla tekijään nähden alisteisessa asemassa (mistä tahansa esitetyistä syistä) ja hän ei ole voinut muodostaa tahtoaan vapaasti.

Mietinnössä on toisaalta tuotu esiin (s. 166), että säännös ei koskisi tilanteita, joissa toinen ei ole vapaaehtoisesti mukana, mutta toisaalta 5 § tunnusmerkistö merkittävästi koskee juuri tilanteita, joissa on katsottu, että tekijä on taivutellut alisteisessa asemassa olevan uhrin sukupuoliyhteyteen. Tilanne ei olennaisesti eroa 1 § 2 mom. 2 kohdan raiskauksesta. Esityksestä ei käy ilmi miksi 5 § tapahtunutta sukupuoliyhteyttä ilman uhrin aidosti muodostamaa suostumusta pidetään lievemmin rankaistavana kuin 1 § tilanteissa. Ehdotuksessa esitetyssä muodossa on olemassa vaara, että oikeuskäytäntö muotoutuu sekavaksi ja epätasa-arvoiseksi.

Mitä mieltä olette seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalan ehdotetusta laajennuksesta?

Seksuaalisen ahdistelun laajennus vastaa nykypäivän tarpeeseen ja on tärkeä lisä seksuaalirikoslainsäädännössä.

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kuvan luvatonta levittämistä koskevasta säännöksestä?

Esitys on hyvä. On tärkeää huomioida asia lainsäädännössäkin. Yhteiskunta muuttuu nopeasti siihen suuntaan, että kaikki on jopa reaaliaikaisesti kuvattavissa ja tallennettavissa. Arkaluontoisetkin kuvat päätyvät helposti sosiaaliseen mediaan ja aiheuttavat valtavasti vahinkoa kohteelleen. Sosiaalisessa mediassa kiertämään lähtenyt kuva on käytännössä mahdotonta saada sieltä pois.

Tällä hetkellä arkaluonteisenkin kuvan levittäminen on tullut arvioitavaksi nykylain yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista tarkoittavien pykälien alta, lähtökohtaisesti kunnianloukkauksena. Kunnianloukkauksen tunnusmerkistössä ei nimenomaisesti mainita seksuaalisen kuvan esittämistä ja levittämistä.

Asianajajaliitto katsoo, että uudistus on hyvä. On myös perusteltua siirtää seksuaaliluonteisia kuvia koskevat rikokset seksuaalirikoslainsäädännön alle. Intiimin kuvan luvatonta levittäminen loukkaa olennaisesti seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

23 § määritelmiin on syytä lisätä seksuaalisen kuvan määritelmä.

Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyden määritelmän ehdotetusta laajentamisesta?

Ehdotettu määritelmän laajennus on olennainen eikä aivan ongelmaton. Nykyisessä oikeuskäytännössä sukupuoliyhteys on tapahtunut kun on tunkeuduttu toisen kehoon. Raiskaus emättimeen on oikeuskäytännössä katsottu tapahtuneen kun on ohitettu ulommat häpyhuulet, mikä on katsottu kosketteluun ja tunkeutumisen erottavaksi tekijäksi. Peräaukkoonkin on täytynyt työnä sisään, jotta se on tulkittu tunkeutumiseksi ja siten raiskaukseksi. Koskettelu on tuomittu pakottamisena seksuaaliseen tekoon tai seksuaalisena ahdisteluna.

Uudessa laissa raiskaus tapahtuu kun *”on sukupuoliyhteydessä sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti”*. Ehdotuksen uudessa määritelmässä sukupuoliyhteys täyttyy sukuelimen tai peräaukon koskettelulla joko sukuelimellä tai suulla. Seksuaalinen kajoaminen taas tapahtuu kun *”koskettelemalla tai muulla tavoin tekee seksuaalisen teon...”*, eli silloin kun koskettelu tapahtuu millä tahansa muulla kuin sukuelimellä tai suulla, esimerkiksi kädellä, muulla ruumiinosalla tai esineellä.

Työryhmämietinnöstä ei käy ilmi, miksi on päädytty siihen näkemykseen, että muulla kuin sukuelimellä tai suulla tapahtuva koskettelu ei olisi ”erityisen intiimiä” ja sen tulisi olla lievemmin rankaistavaa. Uhrin näkökulmasta katsoen sillä, koskeeko sukuelintä sukuelimellä tai esimerkiksi kädellä tai jollain esineellä, ei ole kärsimyksen kannalta olennaista merkitystä. Erityisen ongelmallinen on tilanne, jossa tekijä koskettelee tai jopa käsin masturboi toisen penistä, mikä vahvasti rinnastuu sukupuoliyhteyteen. Tämä ei kuitenkaan täytä sukupuoliyhteyden uutta määritelmää eikä siten olisi raiskaus. Kyseessä olisi määritelmän mukainen seksuaalinen teko, joka tulisi tuomituksi seksuaalisena kajoamisena ja asettaisi uhrin eriarvoiseen asemaan siitä riippuen, onko uhrilla emätin vai penis.

Asianajajaliitto katsoo, että sukupuoliyhteyden määritelmän muuttaminen ei ole tarpeen. Nykymääritelmä kattaa Istanbulin sopimuksessa määritetyt vaatimukset ja se antaa riittävät valmiudet määritellä eri asteiset seksuaaliset teot (koskettelu, tunkeutuminen) ja tuomita tekijä sekä kehoon tunkeutumisesta että sen koskettelusta, kun se tapahtuu vastoin toisen osapuolen suostumusta.

Toissijaisesti, mikäli määritelmää kuitenkin muutetaan, voisi olla perusteltua tehdä rajanvetoa niin, että paljaan sukuelimen koskettelu millä tahansa on aina 1 § mukainen raiskaus ja vaatteiden päältä koskettelu aina 3 § mukainen seksuaalinen kajoaminen.

Muita aikuisiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

Ei lausuttavaa.

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää lapsiin kohdistuvia tekoja koskevat säännökset omaksi kokonaisuudekseen?

Selkiyttävä ja hyvä muutos.

Mitä mieltä olette lapsenraiskausta koskevasta säännöksestä?

Hyvä ja tarpeellinen muutos. Ei huomautettavaa.

Mitä mieltä olette seksuaalista kajoamista lapseen koskevasta säännöksestä?

Ehdotus on kannatettava.

Seksuaalisen kajoamisen lapseen osalta tuodaan kuitenkin esiin samat huomiot, jotka on tuotu esiin 3 § (seksuaalinen kajoaminen) koskevissa kommentteissa sekä 23 § (määritelmät) koskevissa kommentteissa.

Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyksien ja seksuaalisten tekojen säätämisestä rangaistavaksi sellaisenaan lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen, kun ne kohdistuvat alle 12-vuotiaaseen lapseen?

Ehdotus on kannatettava.

Voimassa olevan lain mukaan se, että uhri on alle 16-vuotias on kvalifiointiperuste (törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö). Esityksessä alle 12-vuotiaankaan kanssa sukupuoliyhteys ei automaattisesti ole törkeä tekemuoto. Tämä on asia, joka varmasti tulee herättämään julkista keskustelua. Onkin tärkeää huomata, että lapsenraiskauksen rangaistusasteikko (2-10v) on ehdotuksen mukaisesti ankarampi kuin tämänhetkisestä törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä säädetty asteikko (1-10v). Uuden lain mukainen törkeä lapsenraiskaus on jo huomattavasti ankarammin rankaistava teko. Muutos on erittäin hyvä.

On myös hyvä uudistus, että esityksen 23 § mukaisen määritelmän mukaisesta sukupuoliyhteydestä alle 12-vuotiaan lapsen kanssa ei voine jatkossa selvitä ehdollisella vankeudella.

Mitä mieltä olette muutoksista paritusta koskevaan sääntelyyn?

Muutosehdotus on perusteltu ja kannatettava.

Mitä mieltä olette muutoksista lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevaan sääntelyyn?

Muutos on tärkeä ja vastaa nyky-yhteiskunnan tarpeisiin. Samat huomiot, jotka on esitetty 7§ muutosehdotuksen alla, koskevat myös lasta esittävän kuvan muutosehdotuksia.

Muita lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

Ei lausuttavaa.

Rangaistukset

Mitä mieltä olette ehdotetuista rangaistusasteikoista?

Rangaistusasteikot ovat oikeansuuntaiset.

Kuitenkin 14 § kohdalla, kun on kyse aikuisen ihmisen sukupuoliyhteydestä 12-16 -vuotiaan lapsen kanssa, tuntuu minimirangaistus 4kk edelleen lievältä. Kaiken kaikkiaan nähtävissä on, että rangaistukset tulevat kovenemaan, millä toivottavasti tulee olemaan myös pelotevaikutusta.

Muut huomiot

Huomioita esityksen arvioituihin vaikutuksiin liittyen?

Ei lausuttavaa.

Huomioita muihin lakeihin ehdotettuihin muutoksiin liittyen?

Ei lausuttavaa.

Muita huomiota liittyen esitettyihin lakiehdotuksiin?

Voimassa olevan lain, paritusta koskeva 9 § tulisi selvyiden vuoksi muuttaa niin, että siitä poistetaan uhrin ikää koskeva määrittäminen kokonaan.

Pykälä koskisi siis kaikkia, iästä riippumatta. Teon kvalifiointiperuste sitä vastoin olisi, että teko parituksen kohteena on alle kahdeksantoistavuotias. Nykyinen lainsäädäntö koskien paritusta on epäselvä. Uhrin alaikäisyys on perusmuotoisen teon tunnusmerkistössä ja se on myös saman teon kvalifiointiperuste.

Helsingissä 29. syyskuuta 2020

Hanna Räihä-Mäntyharju
Suomen Asianajajaliiton puheenjohtaja, asianajaja

LAATI

Liisa Pellinen, asianajaja, varatuomari, Imatra

Suomen Asianajajaliiton lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 120 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu rikosoikeuden asiantuntijaryhmässä.